

II ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ

**Ўзбекистон Республикаси ҳаракатлар
стратегияси: макроиқтисодий
барқарорлик, инвестицион фаоллик ва
инновацион ривожланиш истиқболлари**

**Илмий маъруза ва мақолалар
тўплами**

II ШУЎБА

2019 йил 27-28 май

6. Дроздова В.В. Инвестиционный климат в Российской Федерации: проблемы инвестиционной привлекательности национальной экономики // Финансы и кредит. - 2017. - № 2. - С. 29.
7. Кузык Б.Н., Кушлин В.И., Яковец Ю.В. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование. - М.: Издательство «Экономика», 2009. - С. 272-273.
8. Смаглюкова Т.М. Методика оценки инвестиционной привлекательности региона // Экономические науки. - 2018. - № 4. - С. 117-119.
9. Докальская В.К. Совершенствование социально-экономического развития регионов: теория и методология. Монография. - Орел: Изд-ство ОРАГС, 2017. - 434 с.

Ўзбекистонда Зиёрат туризмини ривожлантиришнинг ижтимоий-иқтисодий механизмлари

Сайфутдинов Шухратжон Султонович¹

¹*ТДИУ Туризм ва сервис
кафедраси доцент, e-mail: sh.sayfutdinov@tsue.uz*

Жаҳон сайёҳлик ташкилотининг маълум қилишича, дунё ялпи ички маҳсулоти ҳажмининг 10 фоизи, инвестицияларнинг 11 фоиздан ортиғи, халқаро экспортнинг 7 фоизи айнан туризм ҳиссасига тўғри келади. Халқаро туризм келтирадиган даромад 1995 йилда 373 миллиард АҚШ долларни ташкил этган бўлса, ҳозирда бу кўрсаткич йилига 1 триллион АҚШ долларида ошиб кетди [3].

Айни пайтда мазкур соҳада 250 миллиондан ортиқ киши меҳнат қилаётгани эса унинг аҳамиятини янада оширмоқда. Айтиш жоизки, сайёҳликнинг ана шундай имкониятларидан келиб чиқиб, 2016 йилда БМТ Бош Ассамблеяси 2017 йилни “Туризмни барқарор ривожланишининг халқаро йили” деб эълон қилди. БМТнинг Жаҳон сайёҳлик ташкилоти Бош қотиби Талейб Рифаининг таъкидлашича, 2017 йилга бундай ном берилиши ушбу соҳанинг жаҳон иқтисодий, ижтимоий ва экологик соҳалардаги барқарор ривожланишга қўшадиган улушини янада оширади [4].

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, республикамызда халқаро туризм бозорини ривожлантириш, уни жаҳон андозалари талаби асосида шакллантириш ва шу орқали иқтисодиётни янада юксалтириш имкониятларига эга бўламиз. Халқаро туризм бозорида, кучли рақобат кураши шароитида кўзланган мақсадга эришиш учун энг аввало аниқ йўналиш, доимий равишда изланиш, фаолиятни жаҳон андозалари даражасида ташкил этиш талаб қилинмоқда. Бу борада республикамызда сўнгги йилларда амалга оширилаётган чора-тадбирлар ичида энг аҳамиятлиси Президентимизнинг 2019 йил 5 январдаги “Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5611-сонли Фармони асосида Туризмни ривожлантириш концепцияси тасдиқланди ва 2019-2025 йиллар учун

қилиниши керак бўлган ишларни ўз ичига олади [5]. Бунга асосан, 2025 йилга бориб, туризмнинг Ўзбекистон ялпи ички маҳсулотидаги улушини 2,3 фоиздан (2017 й) 5 фоизга, хорижлик сайёҳлар сонини эса 9-10 миллион нафарга, жумладан узоқ хорижий мамлакатлардан келувчи туристлар сонини 2 миллионгача ошириш кўзда тутилган. Шунингдек, туризм экспорти ҳажмини 950 миллион АҚШ долларида 2,2 миллиард АҚШ доллари гача ошириш кутилмоқда. Жойлашув воситалари сонини 850 тадан 3000 тагача чиқариш режалаштирилган. Туроператорлар сони ҳам 980 тадан деярли икки бараварга ошиши кўзда тутилган [5].

Ўзбекистонда сайёҳлик тизимини жаҳон андозалари даражасида ривожлантириш бугунги кундаги долзарб масалалардан ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2016 йил 2 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони туризм тармоғини жадал ривожлантиришни таъминлаш, туризмга иқтисодиётнинг стратегик сектори мақомини бериш, минтакаларда туризм салоҳиятидан самарали фойдаланишда муҳим омил бўлмоқда[1].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси туризм салоҳиятини ривожлантириш учун қулай шароитлар яратиш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги¹ фармони қабул қилинди.

Мазкур фармонда Исроил, Индонезия Республикаси, Корея Республикаси, Малайзия, Сингапур Республикаси, Туркия Республикаси ва Япония фуқаролари, шунингдек, Ўзбекистон Республикасига мунтазам авиақатновларни амалга оширувчи хорижий авиакомпаниялар ҳаво кемалари экипажининг аъзолари учун Ўзбекистон Республикаси ҳудудига кирган кундан эътиборан 30 кунлик муддатга визасиз режим белгиланиши кўзда тутилган[4].

2019 йилнинг 1 февралидан 45 давлат фуқаролари 30 кунлик муддатга Ўзбекистонга визасиз кириши мумкин бўлади. Маҳаллий нашрларнинг хабар қилишча, шунингдек, 2-3 иш кунида бериладиган электрон визалар билан мамлакатга қисқа муддатга саёҳат қилиш имкони берилган мамлакатлар сони ҳам 76 тага етказилган.

Шу пайтгача, фуқаролари Ўзбекистонга 30 кунга визасиз саёҳат қилиши мумкин бўлган мамлакатлар сони 18 та эди.

Бундан ташқари, 76 мамлакат ватандошларга электрон виза олиш имкони ҳам берилади.

Истиқлол йилларида сайёҳлик саноатини ривожлантириш, юртимизга келаётган хорижлик сайёҳлар оқимини янада кўпайтириш юзасидан улкан

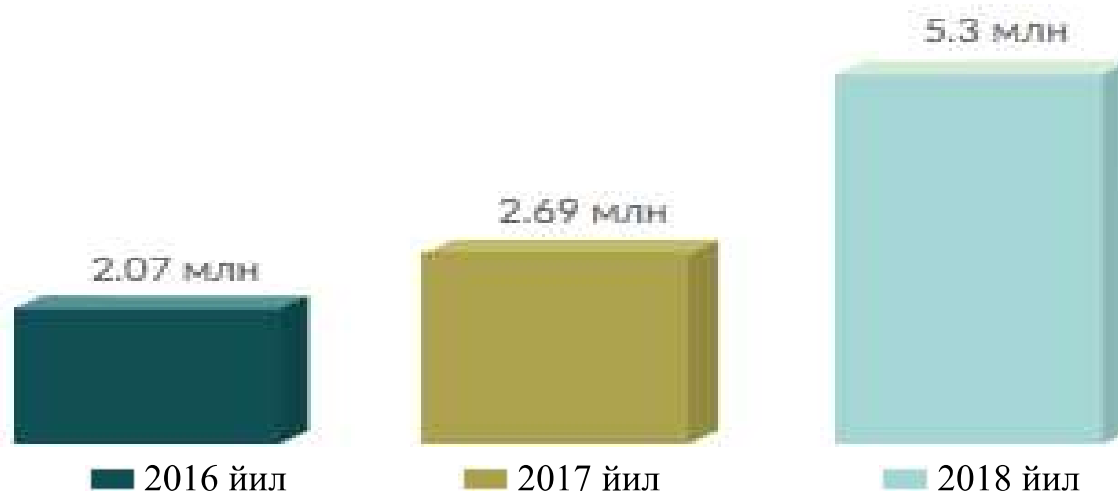
¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-йил 3-февралдаги «Ўзбекистон Республикаси туризм салоҳиятини ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратиш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-5326-сон Фармони. Тошкент. 3.02.2018 й.

ишлар амалга оширилди. Туризм инфратузилмасини ривожлантириш, хизмат кўрсатиш сифатини янада юксалтириш, малакали кадрлар тайёрлашга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Энг муҳими, ўтган давр мобайнида соҳани тартибга солиш ҳамда унинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш учун зарур бўлган норматив-ҳуқуқий база яратилди.

Туризм соҳасида улкан салоҳиятга эга Ўзбекистон ўзининг қадимий обидалари, муқаддас зиёратгоҳлари, хушманзара табиати ва файзли гўшалари билан сайёҳларни ўзига ром этмоқда. Маълумотларга кўра юртимиз сайёҳлик кўлами ва тарихий жойлар кўплиги бўйича дунёдаги етакчи ўнта мамлакат қаторида туради.

Мамлакатимизда етти мингдан зиёд тарихий ва маданий ёдгорликлар мавжуд бўлиб, уларнинг айримлари ЮНЕСКОнинг бутунжаҳон маданий мероси рўйхатига киритилган. Юртимизда ҳукм сураётган тинчлик ва барқарорлик, халқимизнинг бағрикенглиги ва меҳмондўстлиги мамлакатимизга келаётган сайёҳлар оқимини янада кўпайтиришга хизмат қилмоқда.

Ҳозирги кунда Ўзбекистонга келаётган хориж фуқароларининг сони йилдан йилга юқори суратлар билан ўсиб бораётганлигини кузатишимиз мумкин (1-расм). Статистик маълумотларга кўра, 2016 йил Ўзбекистон Республикасига 2,027 млн киши ташриф буюрган бўлса, 2017 йил ушбу кўрсаткич 2,69 млн кишини ташкил этган, бу эса 2017 йилда ташриф буюрган кишилар сони 2016 йилга нисбатан 32,7 % га ошганлигини кузатиш мумкин. Ўз навбатида 2018 йил мамлакатимизга 2018 йил 5,346 млн киши ташриф буюрган бўлиб, ўтган 2017 йилга нисбатан 99% га ўсганлигини кўришимиз мумкин. Ушбу сайёҳлар мамлакатимизга соғломлаштириш, маърифий, касбий-амалий, зиёрат ёки бошқа мақсадларда мамлакатга келаётганлигини кузатишимиз мумкин

1-расм. Ўзбекистон Республикасига ташриф буюрган чэт эл фуқаролари сони (млн. киши)[2]

Бугунги кунда миллий иқтисодиётнинг ўсиши жаҳон бозори ва мамлакатларнинг ўзаро иқтисодий-ижтимоий ҳамкорлигига боғлиқ бўлиб қолмоқда. Туризм, давлатларни ўзаро яқинлаштирибгина қолмай, балки халқаро муносабатларни ривожлантиришда муҳим омил бўлмоқда. Шунинг учун, халқаро туризм индустриясини тўғри ташкил этиш ва бошқариш зарурати сезилмоқда.

Марказий Осиё давлатлари хусусан, Ўзбекистонда туризмнинг барча турларини ривожлантириш имкониятлари юқорилиги мутахассислар томонидан таъкидланмоқда. Диний туризм йўналишлар Республикамизда миллий туризм маҳсулотни ривожлантиришда жуда муҳим аҳамиятга эга. Диний зиёратчиларни жойлаштириш ва уларни бошқа объектлар билан таъминлаш одатда ўзига хос хусусиятга эга бўлади. Бироқ, туризм фаолият субъектлари сифатида, зиёратчилар ҳам маҳаллий аҳоли учун қўшимча даромад манбаи ҳисобланади.

Республикамизда жойлашган Самарқанд, Бухоро, Термиз, Хива ва Шаҳрисабз каби тарихий шаҳарларимиз бутун дунёга машҳур бўлиб, дунё халқлари бу шаҳарларимизни кўриб зиёрат қилишни орзу қиладилар. Ўзбекистондаги диний зиёратгоҳларимиз эса бевосита жаҳондаги мамлакатларнинг мусулмон халқларини диққат-эътиборини ўзига жалб этмоқда. Ал-Бухорий, Ат-Термизий каби вилоятлардаги диний зиёратгоҳларимиз ислом дунёсида алоҳида ўз ўрнига эга[6].

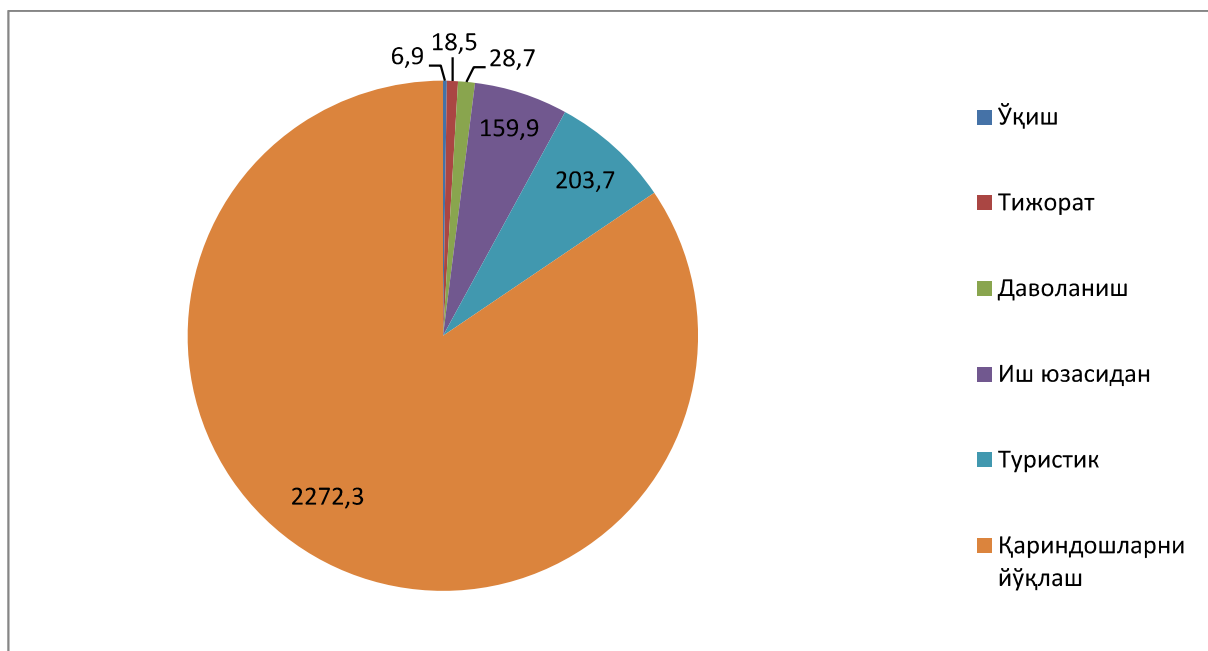
Ўзбекистонда Зиёрат туризмни ташкил этиш ва ривожлантириш учун 2018 йилдан бошлаб, дастлаб Малайзия, Индонезия ва Сингапур [1] мамлакатларидан Ўзбекистондаги муқаддас қадамжоларга зиёрат туризм йўналишидаги сайёҳларни жалб қилиш бўйича ишлар фаоллаштирилиб, визасиз режим жорий қилинди ва қўшимча чартер рейслар ташкил этилди.

Ўзбекистонга ташриф буюрадиган хориж фуқароларини мақсадлари бўйича тақсимлайдиган бўлсак, уларнинг кўрсаткичи бир-биридан катта фарқ қилишини кўришимиз мумкин. Мамлакатимиздаги туризм салоҳиятни инобатга оладиган бўлсак, Республикада туризмнинг кўплаб турларини ривожлантириш имкониятлари мавжудлигини кузатиш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириши давлат қўмитаси томонидан мамлакатимизга ташриф буюрган фуқаролардан келиш мақсади бўйича сўровномалар ўтказилган. Сўровнома ўтказиш жараёнида 72 та давлатдан жами 5756 респондентлар иштирок этган. Тадқиқот натижалари ЮНВТО экспертлари иштирокида ва Туризм статистикаси бўйича халқаро тавсиялар асосида умумлаштирилган. Ушбу тадқиқот натижаларига кўра, 2018 йилда 88,1% қариндошлари ва дўстларини кўриш мақсадида, 8,6% дам олиш ва саёҳат мақсадида, 1,1% малакавий хизмат юзасидан, 1,0% даволаниш юзасидан, 1,0 тижорат қилиш мақсадида ва 0,2% таълим олиш юзасидан келаганлиги аниқланган.

2017 йилда эса Ўзбекистон Республикасига кириб келган шахсларнинг аксарият қисми, яъни 84,7 фоизи (2272,3 минг нафар) қариндошларини йўқлаш

юзасидан, 7,6 фоизи (203,7 минг нафар) туризм мақсадида, 5,9 фоизи (159,9 минг нафар) хизмат юзасидан, 1,1% (28,7 минг нафар) даволаниш мақсадида, 0,7 фоизи (175,7 минг нафар) тижорат юзасидан, 0,3 фоизи (6,9 минг нафар) таълим олиш учун келган (2-расм).

2-расм. 2017 йилда Ўзбекистон Республикасига хориждан келаётган кишиларнинг мақсадлари бўйича тақсимооти (минг киши)

Манба: Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган

Маълумки, халқимиз азалдан ватанимиздаги барча зиёратгоҳларни азиз ва муқаддас деб билиб келишади. Ўзбекистонда зиёрат қилинадиган жойларга сайёҳатчиларни жалб қилиш ва туризмнинг бу турини ривожлантириш учун малакатимиз юқори салоҳиятга эга. Мамлакатимизда зиёрат туризмини ривожлантиришда халқимиздаги ушбу зиёратгоҳларга бўлган ҳурмати ва бошқа хусусиятларини эътиборга олишимиз ва фойдаланишимиз лозим. Шунинг учун ҳам зиёрат туризмини нафақат ички балки халқаро даражада ривожлантиришда ҳар бир вилоятлардаги ва ҳар бир туманлардаги зиёратгоҳларнинг рўйхатини, манзилни ва зиёрат қилиш хусусиятлари ҳақидаги ахборот маълумотларни пухта ишлаб чиқиши талаб қилинади[6].

Ўзбекистонда зиёрат туризмини ривожлантириш ва Қувейт, Қатар, Оман, Саудия Арабистони, Индонезия, Малайзия, Туркия, Покистон, Эрон каби давлатлардан мусулмон халқларини Ўзбекистонга жалб қилиш бўйича қуйидаги ишларни амалга ошириш мақсадга мувофиқдир:

- Ўзбекистонга диний зиёратгоҳларни зиёрат қилиш учун ташриф буюриши мумкин бўлган ва ислом дини устун бўлган мамлакатларни аниқлаш;
- ушбу мамлакатлар билан туризм соҳасида ўзаро ҳамкорлик алоқаларини йўлга қўйиш;

- мамлакатлар ўртасида туризм соҳасини ривожлантириш ва туристлар оқимини кўпайтириш мақсадида экспертлардан иборат ишчи гуруҳларини ташкил этиш ва учрашувлар ўтказиш;

- Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси ва ислом давлатлари туризм вазирликлари ўртасида меморандум имзолаш;

- Ўзбекистон ва бошқа мамлакатлар ўртасида зиёрат туризмни ривожлантириш бўйича икки томонлама ҳуқуқий асослар ва келишувларни белгилаб олиш;

- зиёрат туризмни ривожлантириш бўйича мамлакатларнинг туризм компаниялари ўртасида учрашувлар ёки семинарлар ташкил этиш;

- Ислом давлатлари учун Ўзбекистон зиёратгоҳларини ёритиб берувчи махсус ахборот ресурсларини тайёрлаш ва диний зиёратгоҳлар бўйича нашрлар чоп эттириш;

- Ўзбекистондаги диний уламолар ва зиёратгоҳлар тўғрисидаги маълумотларни ўзида мужассамлаштирган музейлар ташкил этиш.

Ўзбекистонда зиёратгоҳларга ташриф буюрадиган сайёҳлар учун қуйидаги шароитларни яратиш лозим:

- Ислом дини бўйича билимга эга бўлган ва араб ҳамда инглиз тилини биладиган гид-таржимонларни тайёрлаш;

- Ўзбекистонда ислом дунёсида машҳур бўлган диний уламолар ва уларнинг зиёратгоҳлари рўйхатини тузиш;

- Ўзбекистон бўйлаб диний зиёратгоҳларни ўзида мужассамлаштириган ягона туризм маршрутни ишлаб чиқиш;

- Бухоро, Самарқанд, Фарғона ва Сурхондарё минтақларининг ҳар бирида алоҳида диний зиёратгоҳлар харитасини ва туризм маршрутини ишлаб чиқиш;

- ҳар бир зиёратгоҳ бўйича ислом дини ривожланишига қўшган ҳиссасини инобатга олувчи ахборот маълумотларини тайёрлаш;

- зиёрат туризм бўйлаб ташриф буюрувчи сайёҳлар учун ва уларнинг талабига мос равишда кичик меҳмонхоналар ташкил этиш;

- мусулмон мамлакатларидан ташриф буюрган сайёҳларни ўзига жалб қиладиган асосий зиёратгоҳларни давлат томонидан таъмирлаш ва дотациялар ажратиш;

- зиёратгоҳларга экскурсия ва саёҳатларни ташкил этиш бўйича қоидаларни ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш;

- зиёратчилар учун овқатланиш жойларида Халол овқатларни тайёрлашни ташкил этиш;

- халол овқат таёрлайдиган овқатланиш корхоналарини рўйхатини тузиш ва уларнинг электрон харитасини ишлаб чиқиш;

- мусулмон халқлари учун «Khalal Food» каби гастрономия турларини ташкил этиш;

- масжидларда ва зийратгоҳларда зиёрат туризми бўйича келган аёл сайёҳлар учун махсус алоҳида таҳорат оладиган ва намоз ўқийдиган жойларни ташкил этиш;

- зиёратгоҳларда саёҳатчилар дам олиши учун махсус жойлар ташкил этиш ва инфратузилмани ривожлантириш;
- зиёратчилар учун махсус “Очиқ эшиklar куни” каби тадбирларни ташкил этиш;
- зиёратгоҳларга ташриф буюрадиган сайёҳлар ҳисобини юритиш ва хориждан келадиган зиёратчиларни жалб қилиш учун махсус чигирмалар асосида диний туризм маршрутлари ишлаб чиқиш;
- оммавий ахборот воситаларида Ўзбекистонда зиёрат туризмини ривожлантириш бўйича тарғибот ишларини олиб бориш ва Зиёрат туризм бўйича келадиган сайёҳлар учун виза олиш жараёнларини соддалаштириш;
- зиёрат туризми бўйича келадиган сайёҳлар учун аэропортларда алоҳида йўлаklar ташкил этиш ва Зиёрат туризми бўйича келадиган сайёҳлар учун давлатлар ўртасида махсус авиарейсларни ташкил этиш;
- зиёрат туризми билан шуғулланадиган туризм корхоналари учун бир қатор молиявий ёрдам ва имтиёзлар тизимини ишлаб чиқиш;
- зиёрат туризмини ривожлантиришнинг давлат ҳисобидан бепул ахборот ва рекламалар тайёрлаш марказларини ташкил қилиш;
- мамлакатимизда зиёрат туризмини ривожлантириш бўйича алоҳида давлат дастурини ишлаб чиқиш.

Зиёрат туризмини ривожлантиришда вилоятлар ва туман ҳокимликлари ҳам ўз ҳокимликлари тасарруфида янги иш ўринларини яратиш, аҳолини дам олиш тизимини самарали ташкил қилиш, зиёратгоҳларга зиёрат ва дам олиш инфратузилмаларини яратиш, ишламаётган ва таъмирталаб зиёратгоҳлар ва рекреация объектларини тадбиркорларга бериш, “Ватанимизни ўрганамиз” каби дастурларини яратиш талаб этилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. “Ўзбекистон Республикаси Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. 2016 йил 2 декабрь, ПҚ-2666-сон.
2. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли Фармони.
3. “2018-2019 йилларда туризм соҳасини ривожлантириш бўйича биринчи навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 16 август 2017 йилдаги қарори
4. “Ўзбекистон Республикаси туризм салоҳиятини ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратиш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-йил 3-февралдаги ПФ-5326-сон Фармони,
5. “Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. 2019 йил 05 январь, ПФ-5611 сон.
6. Ш.С. Сайфутдинов. Туризм: назария ва амалиёт. УУМ. -ТДИУ. 2018 й. -240 б.
7. Ш.С. Сайфутдинов. Халқаро туризм: тажриба ва амалиёт. УУМ. -ТДИУ. 2017 й. -240 б.
8. М.А. Морозов, Н.С. Морозов, Г.А. Карпова, Л.В. Хорева. Экономика туризма. Учебник. – М: Федеральное агентство по туризму. 2014. – 320 с.